

boeken

Buskes vertelt over zijn vier vrienden en over zichzelf

DR. J. J. BUSKES — Vier vrienden. Uitgave: Semper Agendo, Apeldoorn; 152 bladzijden, paperback, f 10.

Dominee Buskes uit Amsterdam, zo alom bekend dat een nadere introductie onnodig is, heeft een nieuw boekje gepubliceerd. Het bevat zijn herinneringen, enigszins in de vorm van geschreven portretten, aan vier vrienden. Drie van deze portretten ontstonden op initiatief van de schrijver zelf; het vierde op verzoek van de president-commissaris van de uitgeverij, de anti-revolutionaire oud-burgemeester, J. J. G. Boot van Hilversum die daarbij optrad mede namens de directeur van Semper Agendo.

Buskes heeft gedaan wat hem gevraagd werd, maar de aarzeling waarover hij zelf schrijft is merkbaar: het stuk over Banning is het kortste geworden, het is ook het minst persoonlijke wat getypeerd wordt door de titel ervan „Professor Banning”. De distantie die schuilt in het gebruik van de titel in de titel valt te meer op bij de vergelijking met de titels van de andere drie portretten. Daarin is de eenvoudigste en op de man af gaande vorm gekozen: **Hein de Bruin**, **Henk van Randwijk**, **Fedde Schurer**.

Het zal niet meer dan toeval zijn, het is desalniettemin opmerkelijk genoeg dat drie van de vier vrienden van Buskes Friezen zijn geweest: de protestants-christelijke dichter **Hein de Bruin** werd in 1899 geboren in IJlst als zoon van scheepsmakerbaas Gerben de **Bruin** en Antje Bijlsma en al heeft hij maar kort in Friesland gewoond, toch bleven er verbanden; dan natuurlijk **Fedde Schurer**, ook zoon van een scheepstimmermansknecht; en als derde **Willem Banning**, in 1888 geboren als zoon van een haringvisser die te Mak-kum woonde „in een zijsteeg van een steeg”. Alleen **Henk van Randwijk** kwam van elders; hij werd in 1909 in Gorkum geboren.

Drie van deze vier en de schrijver van de herinneringen hoorden om velerlei redenen, kerkelijke en politieke en ook artistieke, bij elkaar. De namen van **De Bruin**, van **Van Randwijk** en van **Schurer** komen dan ook over en weer in de verschillende portretten voor. Bij **Banning** ontbreken ze; in dat stuk gaat het vrijwel uitsluitend om de contacten tussen hem en **Buskes**, die van **Banning** zegt dat hij veel invloed had op de politieke doorbraak van hemzelf en die van **Schurer** en die **Banning** ook dankt „voor diens heilza-

me invloed die het (politieke) sectarisme” bij hem tegenging.

Valt dus het portret van **Banning** wel buiten **Buskes'** oorspronkelijke opzet, het is ook weer niet zo dat deze herinneringen ten onrechte in het boekje hun plaats kregen. Want juist in het stuk over **Banning** omschreef **Buskes** waar het hem om te doen was: „via deze persoonlijke herinneringen een indruk te geven van wat zich in de gereformeerde en antirevolutionaire wereld voor, in en na de oorlog, in geestelijk en maatschappelijk opzicht heeft afgespeeld.” Of dat de schrijver gelukt is? Voor wie enige weet heeft, al is het maar in grote lijnen, van de tijd waarin de vier hun al dan niet voor-aanstaande publieke rol hebben vervuld, is het antwoord bevestigend. Voor jongeren blijft het een open vraag, zeker waar het gaat — en dat gebeurt nogal eens! — over theologische en kerkelijke kwesties en conflicten.

Het duidelijkst komt alles over in het portret van **Henk van Randwijk**. Dat is wel verklaarbaar, want als ik het goed zie is **Van Randwijk** het veelzijdigst en vooral het intensiefst betrokken geweest bij de politieke, de kerkelijke, de maatschappelijke gebeurtenissen die de dertiger, de veertiger en de vijftiger jaren hebben bepaald. Hij was het die, vaak letterlijk haast, op alle fronten heeft gevochten. Niet alleen in deze zin is naar mijn mening het stuk over **Van Randwijk** het beste geworden. Ook als geschreven portret is het het indrukwekkendste van de vier. Naar alle waarschijnlijkheid omdat **Buskes** toen hij met dit deel van zijn boekje begon twijfels voelde: **De Bruin**, **Schurer** en **Banning** meent hij gekend te hebben „voorzover het kennen van een mens mogelijk is” en „daarom viel het schrijven over deze drie mij niet zo moeilijk. Nu het om **Van Randwijk** gaat, ligt dat anders. Heb ik hem dan niet gekend? Ik dacht van wel, maar, als ik dit gezegd heb, komen de aarzelingen.”

Het lijkt hard misschien en ook wat ondankbaar, al is het zo niet bedoeld, als ik zeg dat het te wensen was geweest dat **Buskes** ook bij het schrijven over de andere drie meer aarzelingen, meer moeilijkheden zou hebben gehad. Hun portretten hadden er meer diepte door gekregen en ze zouden wat minder het feitelijke en anecdotische hebben gehad zoals nu het geval is; zeker het stuk over **Banning** en meer nog misschien dat over **Schurer** waarin in elk geval enkele, voor een deel in het stuk over **De Bruin** vermelde, strikt particuliere mededelingen wel achterwege hadden kunnen blijven. Veel minder belangrijk maar niettemin wel het registreren waard zijn de correctiefouten die in verschillende Friese citaten bleven staan. In de herdruk die ik, ondanks enkele bezwaren, dit toch fijne en menselijke en levendige boekje van harte toewens, moeten die fouten maar even verbeterd worden.

boeken

Het ingekimde leven van Hein de Bruin

HEIN DE BRUIN: *Het ingekimde land en andere gedichten.* Verzameld en ingeleid door Wim Hazeau; Omvang 141 bladzijden; prijs f 12,50; Uitgeverij Bosch & Keuning, nv, Baarn.

Hein de Bruin heeft bij zijn leven niet de aandacht gekregen die hij verdiende. Literair is hij een beetje tussen de wal en het schip terecht gekomen. Dat kwam omdat De Bruin zich wat teveel liet isoleren in het protestants christelijke kamp, dat toentertijd nog volop bloeide. Er waren in de dertiger jaren vier literaire tijdschriften van protestantse signatuur. Daar heeft De Bruin veel van zijn talent aan geschonken. Hoewel, dat talent van Hein de Bruin kwam pas goed op dreef in het werk dat hij schreef in de oorlogsjaren. Dat valt uit deze verzameling ook duidelijk af te lezen.

Zijn eerste werk, verzameld in de bundel *Het ingekimde land* verscheen

in 1932. Het zijn strenge en geharnaste gedichten, soms krampachtig geschreven in een muzikaal erg dof ritme en dan bij voorkeur in het keurslijf van kwatrijn of sonnet. Het gaat gebukt onder de ernst en nauwgezetheid die De Bruin typeerden. Je krijgt de indruk dat hij zich erg veel moeite getroostte bij het schrijven van zijn werk.

In zijn bundel *Hernieuwd herdenken* is reeds te bespeuren dat hij wat loskomt van zijn strenge vormen, terwijl zijn taal ook toegankelijker wordt. Het hoogtepunt van zijn dichterschap komt duidelijk tot uiting in *Ebben en ivoor*, kort voor het einde van de tweede wereldoorlog klandestien verschenen en na de oorlog in de handel gebracht. In dit werk is Hein de Bruin minder stug. Er komt wat meer speelsheid in het werk. Dit komt heel duidelijk tot uiting in de negen sonnetten die hij schreef onder de titel *De brief*. De brief die hij schrijft aan God.

Het dichterschap is voor De Bruin zelf een ontluistering geworden. Hij leed een moeilijk leven, dat beheerst en gevoed werd door nauwgezetheid, met name in zijn geloofsleven. Zijn geloven was vechten. Dat is uit zijn werk ook te lezen. Met name zijn eerste werk is vervuld van schuchterheid, die zich uit

in schemer, donkerte, nacht en avond. En altijd en overal is hij in gesprek met God, hetwelk later bijna bevrijdend zulk een prachtige afronding krijgt in de cyclus. *De brief*.

Er zijn meer aanknopingspunten in het werk van De Bruin. Dat zijn land en water. Zijn wereld speelt zich af tussen IJlst, Enkhuizen en Amsterdam. Hein de Bruin werd in 1899 in IJlst geboren. Hij heeft nooit in het Fries geschreven, maar wel uit het Fries werk van Fedde Schurer en Gerben Brouwer vertaald. Hij verhuisde echter al jong naar Enkhuizen, waar hij na zijn schooljaren op het kantoor werkte van zaadhandel Sluis & Groot. In 1920 trok hij naar Amsterdam, waar hij later in aanraking kwam met de protestantse literaire wereld van toen. Hij raakte als gereformeerde verzeild in de kring van Hersteld Verband, kwam in een crisis met zijn studie. Hij wilde iets bereiken om van het kantoor af te komen. In de kringen van het Hersteld Verband vond hij zijn vrienden waar hij mee kon praten en discussiëren. Zij inspireerden hem als het ware, maar voor Hein de Bruin werd het tevens een beproeving. Daar kwam nog bij dat De Bruin niet met zijn vader overweg kon. Dit alles heeft geleid tot een ellendig

leven, dat hij tot 10 juni 1947 heeft volgehouden.

Het artistiek minderwaardigheidscomplex en het maatschappelijk onbereikbare zijn hem met zijn geestelijke onevenwichtigheid boven het hoofd gegroeid. Maar wat er van hem zal blijven, zijn een aantal gedichten die behoren tot het beste wat de Nederlandse literatuur uit die jaren heeft te bieden. Hij was de vrijwel humorloze puurder naar God, naar licht, naar de zee van het ontzaglijk Oneindig stromen. Op aarde was hij een miskende, een man die niet meer kon leven. Zijn daad om zelf een einde aan het leven te maken, lees je verwoord in het gedicht *Vincent van Gogh: Daarna de zelfvernietiging: het ontkomen aan deze zielekwelling naar dat Licht!?*

Deze bundel is een posthume hulde aan Hein de Bruin. De inleiding die Wim Hazeau schreef bij deze bloemlezing geeft veel informatie over de dichter. Hij doet aan de hand van wat anderen reeds over hem hebben geschreven. Met name zijn vrienden, die hem dichtbij kenden van zijn moeilijk leven, als iemand die altijd een „ynbannige” is gebleven.